
III. Milletlerarası Sahabe Sempozyumu, İslâm Medeniyetinin Kurucu Nesli Sahabe -III (Sahabe ve Dirayet İlimleri)

İslâm'ın ilk nesli olan ashâbın örnekliklerinin ve birikimlerinin günümüzde daha iyi anlaşılması amacıyla İslâm Medeniyetinin Kurucu Nesli temasıyla hazırlanan ilmî toplantılar serisinin üçüncüsü, 30 Eylül- 1 Ekim 2017 tarihleri arasında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İslâmî İlimler Araştırma Vakfı (İSAV) ortaklığında Sakarya'da düzenlendi. İlki 2013 yılında "Sahabe Kimliği ve Algısı",¹ ikincisi 2015 yılında "Sahabe ve Rivayet İlimleri" alt başlıklarıyla tertip edilen² tartışmalı toplantının bu yılki özel başlığı "Sahabe ve Dirayet İlimleri" olarak belirlendi.

Açılış oturumu ve açılış konferansı ile son oturumun, değerlendirme kısmıyla birleştirilmesi neticesinde yedi müstakil toplantı; cumartesi günü dört, pazar günü üç oturum olarak gerçekleştirildi. Açılış oturumuna başkanlık eden Prof. Dr. Salih Tuğ, ümmetin rol modelleri olan ashâbın ne mana ifade ettiğini anlamak için bu tür sempozyumların vesile olduğunu belirtti. Sempozyum tertip heyeti başkanı Prof. Dr. Abdullah Aydınlı ise kurucu nesil ibaresi üzerinde durdu ve amaçlarının bu nesli olabildiğince tanımak akabinde tanıtmak olduğunu ifade etti. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ahmet Bostancı, sempozyumun önemine değinerek ikinci ve üçüncü nesil olan tâbiûn ve tebe-i tâbiînin konumlarına yönelik sempozyumlar düzenleme yönündeki temennilerini ilgililere iletiler.

"Sahâbe" başlıklı açılış konferansında Prof. Dr. Mustafa Fayda, bu neslin Kur'an-ı Kerim'den sonra Rasûlullah'ın en önemli mucizelerinden biri olduğunu belirtti. Ayrıca sahâbe konusu işlenirken meselenin "kimin arkadaşları/ dostları?" sorusu etrafında genişçe ele alınmasının gerekliliği üzerinde durdu. Peygamberin beşer oluşunun aşikâr olduğunu belirten Fayda, son zamanlarda "beşer peygamber" söyleminin istismar edildiğine değindi. Sahâbenin faziletlerinin yanında tenkid edilen yönlerinin de bulunduğunu ifade edip, bu tenkidin genelinin kitlesel değil bireysel eleştiriler olduğunu ifade etti.

¹ Tebliğ metinleri basılmıştır. *İslam Medeniyetinin Kurucu Nesli Sahâbe -Sahâbe Kimliği ve Algısı-*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.

² Tebliğ metinleri basılmıştır. *İslâm Medeniyetinin Kurucu Nesli Sâhabe -Sahabe ve Rivayet İlimleri- II*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.

“Sahâbe ve Dirâyet” alt başlıklı birinci oturum, Prof. Dr. Enbiya Yıldırım başkanlığında gerçekleştirildi. Dr. Abdülkerim el-Bennânî, sahâbenin kamu yararı anlayışını ele aldığı tebliğini örnekler vererek sundu. İkinci konuşmacı Dr. Fahreddin Yıldız, ehl-i hadisin önde gelen isimlerinden Ali b. Medîni’nin günümüze ulaşan tek eseri *el-İlel* çerçevesinde kudâtü’l-ümme tasnifini dikkate alarak Zeyd b. Sâbit ve fukahâ-i seb’anın daha sonraki süreçte ashâb-ı hadise etkilerini anlattı. Yrd. Doç. Dr. Ş. Mahmûd el-A’zamî ise Kur’an siyakının sahâbenin tefsir yönüne yansımaları konu aldığı tebliğinde siyâk-ı lügaviye vurguda bulundu.

“Sahâbe ve Sünnetin Anlaşılması” alt başlıklı ikinci oturum, Prof. Dr. Mehmet Özşenel başkanlığında gerçekleştirildi. Konuşmacılardan Muhammed b. Hamdî el-Vâlî, Rasûlullah’ın ölçülerine göre sahâbenin sünnet anlayışlarındaki farklılıklara değinirken Dr. Enîse el-Kerkârî, hanım sahâbîlerin sünneti anlamadaki çabalarını Hz. Âişe, Ümmü Seleme el-Ensârî ve Esmâ bint Yezîd örnekliğinde ele aldı. Arş. Gör. Rıdvan Yarba, Ebû Hureyre’nin fakihliği ile ilgili serdedilen ihtilafların râvînin fakih oluşu ilkesi çerçevesinde işlendiğini belirterek, ilk olarak klasik dönem Hanefî usûl âlimlerinin bu konuya değindiklerine işaret etti. Bunun yanı sıra Ebû Hureyre’ye dair fetvaların da bulunduğunu aktaran Yarba, bu fetvaların onun fakih olduğunu savunanları haklı çıkaracak düzeyde olmadığını da ifadelerine ekledi. Şîa’nın hadis anlayışına yönelik çalışmalarlarıyla tanınan Doç. Dr. İbrahim Kutluay ise İmâmiyye Şîasına göre sünnetin kaynaklarını işlediği bir sunumu paylaştı. Ehl-i Sünnet’in ve Şîa’nın sünnetin kaynaklarına bakışını karşılaştırmalı olarak anlatan Kutluay, ayrıca İmâmiyye içindeki Ahbârî ve Usûlî anlayışlar arasındaki konuyla ilgili farklara da işaret etti.

“Sahâbe ve Fıkıh” alt başlıklı üçüncü oturum, Prof. Dr. Hacı Mehmet Günay başkanlığında gerçekleştirildi. Yrd. Doç. Dr. M. Selim Aslan, sahâbe kavlinin Şâfiî mezhebindeki hüccet değerine yönelik bir tebliğ sundu. İmâm Şâfiî’nin kavli kadîm ve kavli cedidinde sahâbe görüşlerinin kabulü ile ilgili çıkarımlarda bulunabileceğimize dair ifadelerine değinen Aslan, konuyu sonraki dönem Şâfiî âlimlerin görüşleriyle de detaylandırmıştır. Yrd. Doç. Dr. Yunus Araz ise ashâb döneminde icmâ meselesini incelediği tebliğinde, o dönemde şûra icthâdî şeklinde alınan bazı kararların icmaa işaret edebileceğini ifade etti. Daha sonra mezheplerin

icmaa hakkındaki görüşlerine değindi. Yrd. Doç. Dr. Mehmet Özkan, tebliğinde sahâbeden sünnete ittiba konusundaki titizliği ile bilinen İbn Ömer'in ictihâd anlayışını ortaya koymaya çalıştı. Kanaatimizce başlıkta yer alan ictihâd anlayışı ifadesi yerine, fikhî yönü ibaresinin konulması daha isabetli gözükmetedir. Oturumun son tebliğini ise Arş. Gör. M. Ali Acar sundu. İlk olarak İbn Hazm'da sahâbenin fazilet sıralamasına değinildi. Genel anlamda melekler, rasûller, nebîler ve ashâb sıralamasını benimseyen İbn Hazm, sahâbe içinde Hz. Peygamber'in hanımlarını, onlar içinde de Hz. Âişe ve Hz. Hatice'yi fazilet sıralamasının başına koymuştur. Konuşmacı sunumun devamında İbn Hazm'ın sahâbe kavline bakışını da ele almıştır. Nassa dayalı icmâ veya nassı destekleyici ilâve bir delil olması durumu dışında İbn Hazm'ın sahâbe kavlini kabul etmediğini belirten Acar, bu tavrın İbn Hazm'ın usûl anlayışıyla tutarlı olduğunu da ifadelerine eklemiştir.

“Sahâbe ve Fıkıh II” alt başlıklı dördüncü oturum, Prof. Dr. Ahmet Bostancı başkanlığında gerçekleştirildi. Yrd. Doç. Dr. Ahmed Snober, ilk dönemdeki ilmî rekabete, küçük sahâbîler ve tâbiünden bazı isimler arasında geçen hâdiseleri örnek göstererek orijinal bir şekilde işaret etti. Snober, bu rekabetin bırakılan ilmî mirası koruma, anlamlandırma adına yapıldığı yorumunda bulundu. Hz. Ebû Bekr'in fetva usulünü sunan Dr. el-Mîlûd Ke'vâs ise özetle, Hz. Ebû Bekr'in; Kur'an-ı Kerîm, sünnet, ahkâma dair bilgileriyle öne çıkan diğer sahâbîlere sorma ve önde gelen sahâbîlerle istişârede bulunma gibi bir yöntem takip ettiğini örnekler eşliğinde anlattı. Oturumun son konuşmacısı A. Ali el-Izzî, Abdullah b. Abbâs'ın ayetleri anlayış usulünü aktardı. Kur'an'ı anlama noktasında sahâbenin tümünün aynı seviyede olmadığını belirten el-Izzî daha sonra İbn Abbâs'ın bu konuda nerede durduğuna değindi. Kelime bilgisi, nassın bütününe bakma ve maksadını anlamaya çalışma gibi yönleriyle ön plana çıkan İbn Abbâs'ın, daha sonraki âlimleri de besleyen bir kaynak durumunda olduğu da belirtildi.

Pazar günü sabah ilk olarak “Sahâbe ve İtikâdî Konular” alt başlıklı beşinci oturum, Prof. Dr. M. A. Muhammed el-Hafîb başkanlığında gerçekleştirildi. Yrd. Doç. Dr. Ömer Müberrekî, kelâm ilminin meşruiyeti meselesine, sahâbenin ilgili konularda takındıkları tavırlar üzerinden bazı çıkarımlarda bulunan bir tebliğ sundu. Daha sonraki âlimlerin sahâbenin

bu yönüne dönük görüşlerine de değinen Müberrekî, ashâbın mücerred nazar metodunu kullanmadıklarına işarette bulunmuş, ihtiyaç durumunda itikadî/ kelâmi meselelere eğildiklerini belirtmiştir. Prof. Dr. Muhtâr Mahmûd ise sahâbenin gayba iman konusundaki tutumuna dair bir tebliğ sunacağını belirtmiş ama süre içerisinde bu konuya fazla yer vermemiştir. Ayrıca kelâm ilminin kurucu nesli olarak sahâbeyi göstermesi, oturumun sonunda gerçekleştirilen soru-cevap kısmında bazı katılımcılar tarafından eleştirilmiştir.

Arş. Gör. Ziya Erdiç, Teftazânî'nin "ashâbın büyüklerinden" gelen âhad haberleri bazı itikadî konularda öncelediğine dair yaptığı sunumunda, büyük sahâbilerden ne kastedildiğine temas etti. Teftazânî'nin bizzat bu ifadeyi açıklamadığı belirtilmesinin yanı sıra bazı kullanımlarından ashâb-ı Bedir, aşere-i mübeşşere gibi gruplarda yer alanları kastetmiş olabileceğine değinildi. Doç. Dr. Mehmet Birsin, ashâbın nifak ve fiten olgularını Huzeýfe b. el-Yemân örneğinde işlediği tebliğinde ise, Huzeýfe b. el-Yemân'ın bu alanlardaki uzmanlığına ve kaynaklarına değindi. Ayrıca sâhibü sırı'n-Nebî olarak tanıtılan Huzeýfe'nin bu ismi neye nispetle aldığına kaynaklarda net bir şekilde ele alınmadığını belirtti.

"Sahâbe ve Yönetim" alt başlıklı altıncı oturum, Prof. Dr. M. Ali el-Umerî başkanlığında gerçekleştirildi. Dr. Merzûk İmâd, sahâbenin özellikle de hulefâ-i raşidînin devlet yönetimiyle ilgili birikimine değinerek, kurumsallaşma, kriz durumu ve kamunun yararını önceleyen bir anlayışa sahip olma gibi özelliklere açıklamalar getirdi. Yrd. Doç. Dr. Binömer Lahsâsî ise ashâbın siyâset-i şer'iyeye birikimini ele aldığı tebliğinde, sahâbenin maslahat-ı mürsele, sedd-i zerâi ve olayların zâhirinin te'vili gibi yöntemleri esas aldıklarını ifade etti. Cevâd Hutay, sahâbenin yönetim uygulamalarındaki amaca dönük anlayışı Hz. Ömer örneğinde dinleyicilere aktardı. Hz. Ömer örneğinde sunulan diğer bir tebliğ ise sahâbenin medeniyet fihkî anlayışydı. M. Emin Makrâvî, teorik zemini verdikten sonra divanların oluşturulması, valiliklere düzenlemeler getirilmesi, yargıda esaslı adımların atılması gibi başlıklarla Hz. Ömer'in bu konudaki katkılarına değindi.

Değerlendirme oturumuyla birleştirilen yedinci ve son oturuma Prof. Dr. Zekeriya Güler başkanlık yaptı. "Sahâbe ve Yorum" alt başlığını taşıyan bu kısımda Prof. Dr. Enbiya Yıldırım, sahâbîlerin birbirlerine

karşı kullandıkları tenkit ifadelerine değindi. Zeame ve kezebe gibi ifadelerle birbirlerine cevap veren ashâbın bunları iddia etti veya yanıldı anlamında kullandıklarını belirten Yıldırım, bu durumu o günkü sosyal şartları göz önünde bulundurup değerlendirmekle daha iyi anlayabileceğimize işaret etti. Ayrıca bu şekilde kendilerine seslenen veya cevap verilen kişilerin yalancılığının tespit edilemediğini de ilave etti. Arş. Gör. Garip Çağlar ise Übeyy b. Ka'b'ın sahâbeye yönelttiği eleştirileri incelediği tebliğinde, tenkid faaliyetinde sayısal olarak pek çok rivayeti bulduğundan onun münekkid sahâbîler arasında sayılması gerektiğine ve bunun yanı sıra Übeyy'in yaptığı tenkidlerin genellikle fiziksel özelliklerden doğan hataları düzeltme adına yaptığına değindi. Ashâbın din eğitimi uygulamalarındaki karakteristik özelliklerini anlatan Prof. Dr. Suat Cebeci, sahâbe dönemindeki eğitim alanlarını yetişkin, aile ve çocuk eğitimi olarak üç başlıkta aktardı. Ashâbın durumunu, cefakâr öğrenenler, fedakâr öğrenenler olarak betimleyen Cebeci, günümüzdeki eğitimcilerin Medine'ye öğretmen olarak gönderilen Mus'ab b. Umeyr'in özelliklerini örnek olarak dikkate almaları gerektiğini vurguladı. Son olarak Muhammed Ahmed el-Kudât, dış kaynaklı görüşler karşısında hulefâ-i râşidînin nasıl bir tavır takındığını Hz. Ömer örneğinde anlattı. Dış kaynaklı görüşlerle karşılaşmada fetih hareketlerinin etkisine değinen Kudât, Hz. Ömer'in bu konudaki önemli tavırlarından birinin İslâm Devleti'nin heybetini düşmanlara karşı koruması olarak ifadelendirmiştir.

Tebliğ sunum oturumları bu şekilde tamamlanan sempozyum, değerlendirme oturumuyla sona erdi. Arapça tebliğlerin çokluğu, olabildiğince özel ve derinlikli konuların işlenmesi, her oturumun sonunda sunumları takip edenlerin sorularına yer verilmesi ve sempozyumu düzenleyenlerin misafirperverliğinin yanı sıra; bazı konuşmacıların tebliğlerini okuyarak sunmaları, aynı şekilde bazılarının konunun esasına temas etmeden tebliğlerini tamamlamaları, bazı başlıklarla tebliğ içeriklerinin kısmen uyuşmaması gibi durumlar sempozyumun ardından akılda kalanlar olarak zikredilebilir. Bahsedilen içeriğe ulaşılabilmesi ve araştırmacıların daha rahat faydalanabilmesi için tebliğ metinlerinin basılması sempozyumdan istifadeyi arttıracaktır.

ALİ SEVER

[ARŞ. GÖR., NKÜİF]